UNESCO-BIZOTTSÁGOK TANÁCSKOZÁSA A PERMANENS NEVELÉSRŐL

A jugoszláv UNESCO-Bizottság elnökének, MARIJA VILFAN-nak kezdeményezésére ült össze *Herceg Novi*-ban 1970. május 11—15 napjain hét ország — Ausztria, Bulgária, Jugoszlávia, Magyarország, Olaszország, Románia és Törökország — UNESCO-bizottsági elnökeinek és kiválogatott szakembereinek értekezlete. Az UNESCO érdekelt osztályait VASILE VLAD, A. G. FULLERTON és PAUL LENGRAND képviselték.

A megbeszélés tárgya a megjelent tagállamok regionális együttműködésének szervezettebb alapokra helyezése volt, különös tekintettel a permanens nevelésre.

Az értekezletnek a permanens nevelésre vonatkozó javaslatait és határozatait az olvasó számára a Nemzetközi Nevelésügyi Évről szóló beszámolóban összegeztük. Itt röviden néhány olyan mozzanatot emelünk még ki, melyeket figyelemreméltóknak tartunk.

Ilyenek mindenekelőtt a nevelés megnövekedett jelentőségének felismerése, továbbá azok a gondok, melyeket a tudományos és technikai forradalom és annak nyomán az egész életnek szemünk előtt végbemenő gyors átalakulása támasztanak. Ebben az összefüggésben minden megjelent ország képviselője beszélt a köznevelési rendszer átstruktúrálásának szükségszerűségéről, és arról az állapotról, melyet az jellemez, hogy az iskolák valóságos élete csak nagy késéssel igazodik az élet követelményeihez. Mindenütt foglalkoznak az iskolai és az iskolán kívüli nevelő hatások egybehangolásával, a család nevelői felelősségének átértékelésével, a tömegközlő eszközök befolyásának kiegyenlítésével, az iskolai és iskolán kívüli tanulás jobb motíválásának problémájával, az iskolai nevelés bevezető és nem a tanulmányokat lezáró szerepének következményeivel.

A permanens nevelés értelmezését — mint az egész életre kiterjesztett nevelését — ebben az összefüggésben kíséreltek meg megadni. Milyen következményekkel jár az iskola számára integrálódása egy átfogóbb rendszerbe és hogyan kapcsolódjék össze mind szorosabban az iskolán kívül folyó sokféle nevelés az iskolai neveléssel.

A permanens nevelésről nem készült valamilyen definíció. Differenciált, egyszerre több szinten folyó, az emberi élet minden oldalára kiterjedő, módszereiben és szervezeti formáiban a követelményekhez alkalmazkodó és minden új és hatékony eszközt a maga helyén beiktató, az egész társadalomra kiterjedő hatásrendszer célszerű és emberséges működtetéséről van szó.

Nem lehetett azt várni, hogy néhány nap alatt konkrétan megvalósítható döntések szülessenek. Mint minden ilyen tanácskozás, ez is lépés volt előre azon a még hosszú úton, mely bizonyosan elvezet nemcsak a fogalmak jobb tisztázásához, hanem szorosabb együttműködéshez is az azonos problémákkal küzdő — elsősorban szocialista — országok között: olyan tényleges, termékeny együttműködéshez, mely gazdaságossá is teszi a munka megosztását, kisebbé teszi az egyes országokra nehezedő terheket.

Az értekezlet résztvevői ilyen elhatározással váltak el egymástól. Elvárásukat az egyes országok UNESCO-Bizottságai és az UNESCO központi szervezetének képviselői megerősítették.

KISS ÁRPÁD

A MAGYAR PEDAGÓGIAI LEXIKON MUNKÁLATAIRÓL

Pedagógiai közvéleményünket lapunk hasábjain korábban már tájékoztattuk arról, hogy új Magyar Pedagógiai Lexikon készítésébe kezdtünk, s hogy a munka — pedagógiai szakemberek széles körének bevonásával — folyamatban van. (Magyar Pedagógia 1968/1. sz.)

Minthogy a Lexikon munkálatai időközben jelentősen előrehaladtak, illő, hogy legalább röviden ismét adjunk tájékoztatást erről a kérdésről.

Az már eleve nyilvánvaló volt, hogy egy új lexikon elkészítése kiterjedt és sok irányú tervező, szervező, koordináló munkát s ezzel együtt széles körű alkotó tevékenységet igényel. Az önmagában véve is komplikált lexikonmunkálat mellett, illetve azzal együtt a mi esetünkben különleges problémák egész sora merült fel. Ennek az az alapvető oka, hogy maga a neveléstudomány az elmúlt huszonöt esztendőben nagy változásokon ment keresztül; differenciálódott tárgya, megváltozott egész cél- és eszközrendszere, minőségi változásokon mentek át alapvető elvei és kategóriái, a fogalmak és új fogalmak egész sora vár pontos meghatározásra, kifejtésre. Az ilyen nagy változások különlegesen gondos tartalmi elemzéseket és esetenként ismételt definiálást és megszövegezést igényelnek. A belsőleg is differenciálódó, egyre több pedagógiai tudományágra oszló s interdiszciplináris kapcsolatai tekintetében kiterjeszkedő neveléstudománynak újfajta rendszerezését s ebben a különböző részek arányos elhelyezését is biztosítani kell.

Gondot jelent, hogy az előrelátó tervezés

ellenére a lexikon különböző szektorainak munkálatai nem tudnak teljesen párhuzamosan haladni, részben a rendelkezésre álló tudományos erők lehetőségei, részben a különböző pedagógiai tudományrészek eltérő fejlettségi, kidolgozottsági szintje következtében. Nem kevesebb gondot jelent az sem, hogy a rendkívül gyors ütemű fejlődés úgyszólván nap mint nap újabb eredményeket hoz, melyek bedolgozandók a készülő és már elkészült anyagba. Ez különös permanenciát igényel egyes szerzőktől és szinte valamennyi szakszerkesztőtől.

A nehézségek ellenére ma már elmondhatjuk, hogy mindazokban a szektorokban, melyeket korábbi ismertetésünkben jeleztünk (közoktatáspolitika, általános pedagógia, összehasonlító pedagógia, neveléstan és neveléselmélet, didaktika és metodikák, a felsőoktatás pedagógiája, a felnőttnevelés pedagógiája, neveléspszichológia, nevelésszociológia, egyetemes és magyar neveléstörténet, a szakoktatás pedagógiája, gyógypedagógia), a cikkek lényegében elkészültek, éspedig az említett szektorok többségét tekintve 100%-ban, másutt legalább 90—95%-ban. S nemcsak az alapvető cikk-anyag elkészültéről lehet ma már beszélni, hanem a különböző szakszerkesztők legtöbbjének nagy gonddal elvégzett szerkesztő munkájáról is. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a főbb pedagógiai tudományágakban „szakszerkesztett állapotban" együtt van a lexikon anyaga.

Most olyan stádiumba léptünk, amit „belső szerkesztés" néven szoktunk emlegetni s ez a lexikon-munkálatok új szintjét jelenti. Az eddigiekben ugyanis — és már évekkel ezelőtt elkezdtük ezt a munkát — csak a címszójegyzék (az ún. ömlesztett címszójegyzék) alapján kíséreltük meg a fent jelzett különböző szektorokban a felveendő anyag koordinálását, egyeztetését, különösen a fedések kiküszöbölését. Természetesen már az eddigi egyeztetések is sokféle eredményt hoztak, sok összefüggést tisztáztak. Most azonban a munka új fázisba lépett, amikor a különböző pedagógiai szektorok (ágak) anyaga közötti szorosabb egyeztetés és szerkesztés, koordinálás történik. Jelenleg (1970 május—július) a neveléstan, neveléselmélet, nevelés-pszichológia és nevelésszociológia belső szerkesztése van folyamatban. A főszerkesztő és szerkesztő által együttesen áttanulmányozott s részletesen értékelt anyag az illetékes szakszerkesztőkkel együtt a nyár elején kerül ismételt megvitatásra; ennek során nemcsak egyes fedések vagy hiányok kiküszöbölése, illetve pótlása történik meg, hanem — ami legalább ilyen lényeges — alapvető fogalmak, kategóriák tartalmi kifejtésének ismételt kollektív értékelése, bírálata, jóváhagyása, korrekciója, illetve kiegészítése.

A nyár és az ősz folyamán két-három további csoportban a többi pedagógiai tudományág (illetve a lexikon többi szektora) kerül ugyan ilyen módon „belső szerkesztésre" s a naptári év végéig a teljes lexikon-anyag tartalmi egybedolgozását szeretnénk elérni. „Menet közben" bizonyos fogalmak ismételt kifejtése, esetleg bizonyos címszavak újból történő megírása nyilván elkerülhetetlen lesz. Annak ellenére számítunk erre, hogy a készülő lexikon — a dolog természeténél fogva — minden szükséges helyen tartalmazni fogja az alternatívákat és nem törekszik „egyedül üdvözítő" megoldásokra olyan esetekben, melyekben ezt az adott probléma tudományos feldolgozottsága miatt erőltetés nélkül nehéz volna megtenni. A lexikon — törekvésünk szerint — a jövő fejlődés irányában minden tekintetben nyitott lesz és ez nem is lehet másként. Egyúttal természetesen szolíd formában tartalmazza mindazt, amit ma — a legújabb pedagógiai kutatások alapján — viszonylag biztosan tudni lehet. A nyitottság tehát semmiképpen nem jelenti, hogy nem törekednénk a jelenlegi tudásanyag határozott, jó körvonalazására; még kevésbé jelenti az elvi állásfoglalás hiányát. Ellenkezőleg. Reményünk szerint a lexikon minden lényeges kérdésben, alapvető nevelésfilozófiai, közoktatáspolitikai, neveléselméleti összefüggésben világosan és egyértelműen megszövegezi a szocialista pedagógiai álláspontot. Nem bocsájtkozik viszont fölösleges jóslatokba olyan kérdésekben, mint aminé pl. a kibernetikai pedagógiai sokféle, ma még csak részben áttekinthető fejleménye.

Miközben a lexikon címszóanyagának főbb szektorait (a pedagógia főbb ágait) speciálisan csoportosítva „összeolvassuk" s a szükséges egyeztetéseket és javításokat elvégezzük, közben más fontos munkálatok is lezajlanak. Már hónapokkal ezelőtt levelekkel kerestük fel pl. azokat a külföldi kutatóintézeteket, melyek vállalkozni tudnak arra, hogy a pedagógiai tudományok kiemelkedő külföldi képviselőinek munkásságáról a szükséges adatokat s a megfelelő értékeléseket rendelkezésünkre bocsássák. Már sokirányú visszajelentést kaptunk; esetenként már kész anyagok érkeztek, más esetekben biztató ígéretek a szükséges anyag rövidesen történő megküldésére.

Ugyancsak folyamatban van egy igen lényeges és egyúttal különleges gondot igénylő lexikon-anyag kimunkálása, s ez a „hazai élő személyek" *címszóval* összefoglalható cikkek nagy csoportja. A szerkesztőség gondosan összeállította azokat a szempontokat, amelyek szerint ennek az anyagnak a gyűjtése, kidolgozása történik.

Amint említettem, várakozásunk szerint a szerkesztés munkája a folyó naptári év végével lényegében befejeződik; ha ez a várakozásunk reálisnak bizonyul, úgy lehetővé válik, hogy — optimális feltételek esetén — a lexikon

az elkövetkező egy-két év során az olvasók kezébe kerüljön. A megbízott szerkesztők és szakszerkesztők, s maga a Lexikonszerkesztőség is mindent megtesznek annak érdekében, hogy az új Magyar Pedagógiai Lexikonnal kapcsolatos tervek reális időn belül valóra váljanak.

NAGY SÁNDOR

HAZAI KIADÁSÚ ÚJ „ORBIS PICTUS"—FAKSZIMILE

1970-ben világszerte megemlékeznek COMENIUSRÓL, halálának háromszázadik évfordulója alkalmából: az ENSZ ezt az esztendőt Nemzetközi Nevelésügyi Évvé nyilvánította. A nagy cseh pedagógust szoros kapcsolat fűzte Magyarországhoz: 1650—1654 között Sárospatakon tanított s értékes műveket alkotott négy esztendős itt-tartózkodása idején. Itt állította össze világhírű tankönyvét, az *Orbis Sensualium Pictus*-t, amely tulajdonképpen nem más, mint *a világról való korabeli ismeretek képes enciklopédiája*. A jelentős oktatásmódszertani újítást tartalmazó könyvben a szerző 150 ismeretkör rövid szöveges összefoglalását adja, s mindegyik ismeretkört egy fametszettel illusztrál; a szöveges összefoglalásban szereplő legfontosabb tárgyakat, dolgokat számmal jelzi, s ugyanezt a számot a kép megfelelő helyén is feltünteti. COMENIUS célja e megoldással a következő volt: „*azok a dolgok, amelyek érzékszerveinkkel megragadhatók, az érzékszervek elé adassanak*", a tanulók mély és maradandó ismereteket csak így szerezhetnek. Ezáltal: 1. érdekes lesz az oktatás, 2. serkenti a tanulók figyelmét, 3. „az ide édesgetett és figyelmezés által erre rávett gyermekek játszadozva és tréfálódva megtanulják ez világon lévő legfőbb dolgokat".[1]

Teljességre törekedett a tudós szerző: a csillagászat éppen úgy megtalálható művében, mint a növény-, ásvány- vagy állattan, az erkölcsről vagy a társadalomról szóló nézetek; van benne fejezet a különféle foglalkozásokról, művészetekről, a hadászatról vagy éppen a városépítészetről; szó esik benne a sportokról, játékokról és mindazokról a hasznos ismeretekről, amelyeket a nagy pedagógus szükségesnek vélt megtanítani diákjainak.

Különleges érték a könyv *ábraanyaga*: e fametszetek szuggesztív erővel villantják fel a mai olvasó előtt a 17. század emberét körülvevő világot, mindennapi életét.

Az Orbis Pictus anyagát COMENIUS még sárospataki tartózkodása alatt állította össze, 1653-ban valamelyes részét a helybeli nyomdában ki is nyomatta. Első teljes kiadása 1658-ban jelent meg Nürnbergben latin—német szöveggel; az 1669-i nürnbergi kiadás három nyelvű: itt szerepel első ízben magyar nyelvű szöveg, első lapján így olvasható a könyv magyarra fordított címe: „*A látható világ leábrázolása*".

Az első *hazai* Orbis Pictus-kiadást most, 1970 őszén, az ünnepi évforduló alkalmából hasonmásban adja közre — az MTA Pedagógiai Bizottsága javaslatára — az Akadémiai Kiadó: COMENIUS híres tankönyve a hajdani Magyarország — illetőleg az egykori erdélyi fejedelemség — területén *először 1675-ben jelent meg, Brassóban*, latin—magyar szöveggel.

Jelentősebb hazai COMENIUS-monográfiáink nem tudtak erről a kiadásról (valószínűleg azért, mert SZABÓ KÁROLY RMK-köteteiben nem szerepel), s ezért — kimondva vagy kimondhatatlanul — az 1685-i lőcsei kiadást tartották az első hazai kiadásnak. RÁCZ LAJOS máig alapvető műve egész fejezetet szentel az Orbis Pictusnak és hazai utóéletének, végigveszi az általa ismert kiadásokat,[2] ezt a brassóit azonban nem említi, csak az ugyancsak 1675-ben megjelent brassói latin—német verziót. Annál részletesebben ismerteti a lőcseit: „Előttem az Orbis Pictusnak 1685-ik évi, lőcsei négy nyelvű kiadása fekszik" — kezdi elemzését. Bizonyára ezért vonult be a hazai szakmai köztudatba, hogy a lőcsei az első hazai, magyar értelmezésekkel ellátott Orbis Pictus.

VASZKÓ MIHÁLY könyvében[3] a pozsonyi 1820-as Orbis Pictus-változatból közöl hasonmásoldalakat, teljesen átrajzolt képekkel, átalakított szövegekkel. GERÉB GYÖRGY csak a lőcseit említi.[4] A Pedagógiai Szemle 1958-i 10. számában, amely teljes egészében az Orbis Pictus első kiadásának 300. évfordulóját ünnepelte, TETTAMANTI BÉLA még mindig RÁCZ LAJOS — az Orbis Pictus hazai kiadásaira vonatkozó — fentebb említett szövegrészét, annak adatait idézte,[5] pontosan hivatkozva a forrásra. FITZ JÓZSEF könyvtörténetében az 1685-i lőcsei változatot COMENIUS Orbis Pictusának első magyar kiadásaként regisztrálja.[6] A legutóbbi COMENIUS-kiadvány-

[1] Érdemes összevetni: hogyan vélekedett ezekről az alapvető problémákról COMENIUS az élete utolsó évtizedében írt *De rerum humanarum emendatione* c. művében. (Ld. *Lukasz Kurdybacha* tanulmányát jelen számunkban.)
[2] RÁCZ LAJOS: Comenius Sárospatakon. Bp. 1931. 193—204.
[3] VASZKÓ MIHÁLY: Komensky Amos János világnézete és pedagógiája. Bp. 1954.
[4] GERÉB GYÖRGY: A látható világ. Bp. 1959. 52.
[5] Pedagógiai Szemle, 1958. 1011.
[6] FITZ JÓZSEF: A magyar könyv története 1711-ig. Bp. 1959. 154.